

AASTAARUANNE 1997

I. Üldist

1802. a. asutatud Tartu Ülikooli Raamatukogu tegutseb 1997. a. kinnitatud põhikirja järgselt rahvus- ja riikliku universaalse teadusraamatukoguna. Tartu Ülikooli struktuuris oli ta I prorektori prof. Toivo Maimetsa vastutusalas.

Raamatukogu juhtisid direktor Peeter Olesk, tehnoloogiadirektor Toomas Liivamägi, majandusdirektor Heiki Epner.

Vastavalt teadus- ja arendustegevuse korralduse seaduse (RT I 1997, 30, 471) paragrahvi 5 lõikele 4 registreeris EV haridusminister oma käskkirjaga Tartu Ülikooli Raamatukogu TÜ teadus- ja arendusasutusena.

1997. a. kinnitati Tartu Ülikooli nõukogus raamatukogu põhikiri (14. 02.) ja raamatukogu arengukava aastateks 1998–2002 (19. 12.), mis mõlemad jäävad lähiaastate tegevust määravateks ja suunavateks dokumentideks.

Põhikirja järgi alustasid 1997. a. uuendatud koosseisus tegevust põhiliselt teaduskondade esindajatest moodustatud raamatukogu nõukogu ja raamatukogu töötajatest koosnev metoodikanõukogu raamatukogunduslike küsimuste arutamiseks ja lahendamiseks.

Aruandeaastal elas kogu raamatukogu integreeritud raamatukogusüsteemi INNOPAC juurutamise tähe all — rakendus elektrooniline raamatukaitesüsteem, avariilite kirjandus vahetati suures osas uema vastu välja (edaspidi jääb kogu majja saabuv kirjandus esialgu avariilulitele), arvutisse sisestati lugejate andmed, vaadati üle kojulaenutuse kord jne.

Esimest korda anti välja raamatukogu aastapreemiad, mille said P. Ladva, E. Lambing, E. Loorits, K. Moont, K. Viirsalu.

01. 09. ühendati hoiuosakond ja teaduskirjanduse kojulaenutuse sektor ühtseks hoiuosakonnaks, mille koosseisu loodi peavarahoidja ametikoht.

Veebruaris viidi keemiaraamatukogus läbi inventuur ja H. Kõrs andis varad üle A. Bürklandile.

II. Töötajad

Seisuga 1. jaan. 1997 oli raamatukogus 304,5 ametikohta (349 töötajat), sellest raamatukogunduslikku personali 232,5 ametikohta (263 töötajat), hoonet teenindavat tehnilist personali 16,75 ametikohta (20 töötajat) ja majanduspersonali 55,25 ametikohta (66 töötajat).

Seisuga 31. dets. 1997 oli raamatukogus 293,25 ametikohta (331 töötajat), sellest raamatukogunduslikku personali 223,75 ametikohta (249 töötajat), hoonet teenindavat tehnilist personali 16,75 ametikohta (20 töötajat) ja majanduspersonali 52,75 ametikohta (62 töötajat).

Aasta jooksul koondati 11,25 ametikohta, sh. 8,75 raamatukogunduslikku ametikohta ja majanduspersonali 2,5 ametikohta, aasta algusega võrreldes töötas raamatukogus aasta lõpus 18 inimest vähem.

Raamatukogunduslikust personalist oli ülikooliharidusega 182, rakenduskõrgharidusega 6 ja keskkaridusega 61 töötajat. Raamatukogundusharidusega oli 40 inimest, teaduskraad oli viiel töötajal.

III. Komplekteerimine

Rahalises mõttes oli aasta raamatukogu komplekteerimisele pingeline. 1996. aastaks oli raamatukogule eraldatud komplekteerimiseks 10,8 miljonit krooni, aruandeaastaks aga 3,56 miljoni krooni võrra vähem s.o. 7,24 miljonit krooni. Reaalselt tähendas see mitteperioodilise trükise ostmise piiramist hädavajaliku miinimumi tasemest oluliselt allpool, välisperioodika osas aga u. 1/3 nimetuste tellimiste lõpetamist 1998. aastaks (1997. aastaks telliti 1150 nim., 1998. aastaks aga ainult 820 nim.). Annetuste osa on, võrreldes eelmise aastaga, taas oluliselt vähenenud — 1996. a. 6949 raamatut, 1997. a. aga ainult 4492 raamatut. Samal ajal on läbi töötamata veel suur hulk varasematel aastatel annetustena raamatukokku saabunud trükiseid. Vahetuse osa komplekteerimisallikate seas on olnud viimastel aastatel stabiilne, muutusi vahetuspunktide hulgas (u. 520) ja struktuuris ei ole.

26. 02. hakkas kehtima Eesti trükise sundeksemplari seadus, mille järgi raamatukogu hakkas saama igast trükisest kaks tasuta eksemplari. Paraku ei tähendanud seaduse jõustumine, et Eestis ilmunud trükis oleks raamatukogusse jõudnud ilma tõrgeteta.

Ülikooli füüsika-keemiateaduskond tellis keemiaraamatukokku TEMPUS-programmi rahadega uut õppe- ja teaduskirjandust, sealhulgas 10-köitelise "Encyclopedia of Analytical Sciences", annetusena saadi ajakiri "Chemical Reviews" (1967–1989).

1) Trükiste järelkomplekteerimine

Järelkomplekteerimisel pöörati tähelepanu eelkõige eestikeelse ja *Estica*-kirjanduse kogudes olevate lünkade täitmisele. Komplekteerimisrahadeks oli ette nähtud 150 000 kr., tegelikult kulutati 110 687 kr. ja 95 s., ühe trükise hind kõikus 3500 kroonist 5 kroonini ja keskmiseks ostuhinnaks oli 44 kr. ja 10 s. Raamatuid osteti antikvariaatidest ("Gildi Antiik" Tartus ja AS "Gramma" Tallinnas), 4-lt AS "Gramma" ja ühelt TÜ raamatukaupluse oksjonilt ning 14 eraisikult. Väärtuslikematest ostudest tuleks nimetada "Eesti Postimehe ehk Näddalalehe" 1865. a. tervikkomplekti, "Perno Postimehe ehk Näddalilehe" aastakäike (1862, 1863), J. F. Recke, K. E. v. Napiersky "Allgemeines Schriftsteller- und Gelehrtenlexikon" (Mitau, 1827–1832), P. Kangro koostatud "Mälestusi ja jutustusi Sakala partisaanidest Vabadussõjas 1918–1920" (Tallinn, 1939) jne. Septembris alustati andmebaasi "Järelkomplekteeritud eestikeelne ja *Estica* trükis aastani 1944" loomist.

2) Käsikirjad

Raamatukokku võeti vastu kuue isiku arhiivimaterjalid — I. Rebane, E. Aunap, V. Bezzubov, H. Liidema, F. Lepp (peamiselt dokumendid), S. Issakov (peamiselt teadustööde käsikirjad). Täiendusi saadi H. Ligi, J. Lotmani, V. Sinaiski, O.-M. Klaasseni ja V. Masingu materjalidele ning W. Krause ja U. Ivaski isikufondidesse.

3) Fotod, kunst

Fotokogusse lisandusid pildid üritustest ja sündmustest raamatukogus ning TÜ õppejõududest (J. Aul, V. Pärtelpoeg, A. Tuulse jt.). Kunstikogu täienduseks oli kaks kultuurkapitalide toetusel raamatukogu interjööri kaunistamiseks ostetud tööd — P. Salmini gobelään “Lend” ja E. Arraku õlimaal P. Nurmekunnast. Eksliibrise kogusse lisandusid annetusena perekond Annuki, Harald Peebu, O. Looritsa jt. eksliibrised ning graafikakogusse väliseesti kunstniku O. Paju puulõiked 1996. a.

4) Helisalvestised

Auviseid osteti valdavalt kas väljaandja- või vahendusfirmadelt, selleks rajati otse- sidemed mitme välismaise muusikaväljaandjaga. Kauplustest osteti ainult eesti muusika- salvestisi. Jõustunud sündeksemplari seaduse järgi hakkas raamatukogu saama ka auvistest ühe eksemplari, kuid nagu trükistegi puhul ei jõua needki ilma meeldetuletuseta raamatu- kokku. Muusikaraamatutele tõi täiendust vahetus USA Kongressi Raamatukoguga. Soome Muusikakogude Ühendus saatis jätkuvalt ajakirja “Intervalli” ja muusikabibliograafilisi väljaandeid.

IV. Kataloogitöö

Kaart- ja elektronkataloogi koostamine jätkusid sellelgi aastal paralleelselt. Elektron- kataloogis INGRID kataloogitakse ladina tähestikus raamatuid, mis on ilmunud alates 1990. aastast. Aruandeaastal kataloogiti arvuti abil 60% saabuvast kirjandusest (1996. a. 51%). Esimesi samme astuti ülikooli raamatuvara koondkataloogi praktilise loomise teel — INGRID-isse sisestati u. 1000 kunstikabineti raamatu ja perioodikaväljaande kirjet, mitme õppetooli töötajaid nõustati kataloogi loomise küsimustes, seda arutati raamatukogu nõukogus. Raamatukogu kataloogimisosakonnast peaks välja kasvama meetoodiline keskus ülikooli raamatuvara koondkataloogi loomisel.

Aasta algul moodustati 4-liikmeline töögrupp, kuhu kuuluvad S. Nilbe, H. Laanes, M. Onga, T. Tarkpea, kes jätkas raamatukogu vaba märksõnastamise käigus kujunenud tesauruse süstemaatilist korrastamist. Aasta lõpuks oli tesauruses 14 328 märksõna.

Seoses viivitustega INNOPAC-i juurutamisel ei saanud rekataloogimisosakond alustada vanema kirjanduse elektronkataloogi loomist, kuna puudus vastav tarkvara.

1997. a. täienesid raamatukogu kataloogid ja kartoteegid järgmiselt:

- 1) Raamatutele ja erilaadsetele materjalidele (dissertatsioonid, autoreferaadid, auhinna-tööd, separaadid, geograafilised kaardid) koostati 11 805 kirjet (1996. a. 14 260), neist arvutil 6623 (1996. a. 6820).
- 2) Geograafilisi kaarte kataloogiti 246; 1300 venekeelse topograafilise kaardi kohta koostati eestikeelne lühikirje, nende täiskirje sisestatakse INNOPAC-i.
- 3) Retrokataloogiti 484 raamatut.
- 4) Tähestik- ja kohakataloogidesse liideti u. 50 000 (1996. a. 62 000) kaarti.
- 5) Liigitati 20 030 nim. (1996. a. 21 070) raamatuid ja jätkväljaandeid, sellest elektronkataloogi 12 626 ehk 63% (1996. a. 11 770 ehk 56%). Märksõnastati 19 128 teavikut (1996. a. 21 024), sellest 16 626 elektronkataloogi.
- 6) Süstemaatilistesse kataloogidesse liideti u. 37 825 (1996. a. 38 000) kaarti.
- 7) Märksõnakataloogidesse liideti 7993 (1996. a. 11 700) kaarti.
- 8) Kataloogidest eemaldati u. 9000 kustutatud raamatute kaarti (1996. a. 9500).
- 9) Süstemaatilist kataloogi redigeeriti 41 400 (1996. a. 74 000) kaardi ulatuses (rubriigid *ettevõttekorraldus, religioon, geograafia, keeleteadus*), süstemaatilist kataloogi täiendati 287 rubriigiga, aineloodit 520 uue märksõnaga. Katalooge redigeeriti ka füüsika- ja humanitaarraamatukogus.
- 10) Perioodikaväljaannete kataloogimise kohta vt. lisa IX.
- 11) 1950-ndatel aastatel vanema võõrkeelse raamatu kataloogist eraldatud 3500 kataloogisedelit usuteadusliku ja filosoofilise kirjanduse kohta võrreldi hoidlas olevate trükistega, fond ja kataloog viidi vastavusse.
- 12) *Estica* alfabeetiline ja märksõnakataloog täienes uudiskirjanduse jooksva läbitöötamise käigus u. 400 uue nimetusega.
- 13) Valmis 5 käsikirjafondi nimistut — A. Uustal (f. 120), J. Reinet (f. 94), E. Aunap (f. 131), H. Liidema (f. 130) ja TÜR-i arhiivi (f. 4, nim. 3) 1994. a. jaotus. Nimistu valmimiseni on kartoteegi kaudu avatud A. Valmeti ulatuslik isikufond (f. 123).
- 14) KHO kaart- ja sedelkataloogid (alfabeetilised ja süstemaatilised) täienesid u. 4500 kirje võrra, sealhulgas
 - köitenäidiste kartoteeki täiendati 17 köite kirjeldusega, rariteetide kogust registreeriti 22 gooti ja 529 renessanssköidet;
 - jätkus Lääne-Euroopa 16. saj. I poole trükiste kirjeldamine (53 nim., 38 kd.), saksa 17. saj. dissertatsioonide kataloogimine (80 nim.), kataloogiti KHO-sse saabunud uued rariteetid;
 - jätkus F. L. Schardiuse autograafide kogu saksakeelsete autograafide kirjeldamine (551), kirjeldati käsikirjaarhiivide täiendused;
 - rajati kartoteek *Estica*-kogus raamatuillustratsioonina leiduvast baltisaksa 19. saj. originaalgraafikast, kataloogiti kunstikogu tulmed (46 nim) ja fotokogu tulmed (260 nim).

V. Bibliograafiatöö

Bibliograafiatöös oli 1997. a. käsil viis teemat, mille kohta koostatakse kartoteeke või andmebaase. Töö lõpp-produktiks on aga suures osas bibliograafiaväljaanded.

- 1) **Tartu Ülikool. Ajalugu. Õppejõudude, teenistujate ja kasvandike biobibliograafia (1632–1710, 1802–1997→)** (täitjad M. Kümnik (juh.), A. Laumets, I. Grünfeldt, M. Suurväli, S. Tammoja, A. Kõre).

Raamatukogusse aasta jooksul saabuvad trükised töötati läbi *de visu*, aga bibliografeeriti ka varem ilmunud (432 nim.). Välismaal ilmunud TÜ õppejõudude töid saabub raamatukokku endiselt vähe. Informatsiooni nende kohta saadakse ülikooli aruandlusest ja viimasel ajal üha rohkem allasutuste publitseeritud aastaülevaadetest ning magistri- ja doktoritöodes esitatud kirjandusloeteludest. Kaarte arvutiväljatrükkidena TÜ-s kaitstud väitekirjade kohta saadakse aruandeaastast alates otse kataloogijatel. Eesti ajakirjanduse bibliograferimine on muutunud keerulisemaks, nimetusi ilmub palju ja nende väljaselgitamine, mis võiksid sisaldada ülikooliga seotud materjale, on keeruline. Mitme lehe (“Sõnumileht”, “Sirp”, “Eesti Kirik”, “Õpetajate Leht” jt.) bibliograferimine katkes töötaja lahkumise tõttu. Üldse bibliografeeriti 9374 nim. ja dubleeriti 3220 kaarti, kartoteeki liideti 13 807 kaarti. Kartoteegi ajaloo-osa jaoks märksõnastati 1981 kaarti, mis koondkartoteegi asemel liideti siiski aastakartoteekidesse, lootuses millalgi koostada järjekordne väljaanne “Tartu ülikool kirjasõnas”. Materjal aastate 1987, 1990 ja 1992 kohta on sisestatud ka arvutiandmebaasi. Aruandeaastal oli töös väga mitmes järgus üheksa TÜ bibliograafia-aastaraamatut, millest trükivalgust ei näinud kahjuks üksi.

- 2) **Teaduste ajalugu Eestis (1956–1997→)** — kartoteek täienes 73 nim. võrra.
- 3) **Eesti ajaloo bibliograafia 1918–1944** (täitjad K. Taal (juh.), E. Lindström, H. Solba, M. Laane).

Jätkati eestikeelse kirjanduse (raamatud, “Õpetajate Leht”, “Üliõpilasleht”, bibliograafiad “Nõukogude Eesti trükisõna Suure Isamaasõja aastail” ja E. Annuse “Eesti raamatute üldnimestik 1940–1942”) ja “Revalsche Zeitung” bibliograferimist ning välismaa ajalugu käsitleva perioodika väljaselgitamist. Komanderingul Riiga bibliografeeriti Läti Rahvusraamatukogus ja Balti Raamatukogus 187 nim. Kokku bibliografeeriti 3415 nim., süstematiseeriti 3495 nim. ja kartoteeki liideti 4494 kaarti. Teemale oli teist aastat antud Eesti Teadusfondi uurimistoetus, millega kaeti komanderingukulud ja palgati lisatööjõudu.

- 4) **URBIS, URBED. Rahvusvahelised andmebaasid, soome-ugri keeleteadus 1988–1992, 1993–1997→** (Vene aladel ilmunu). **ARTAL. Soome-ugri rahvaste kooliõpikud ja ajaleheartikleid 1996–1997→** (täitja M. Onga).

Andmebaasi sisestati 1192 kirjet ja märksõnastati 962 nim.

Regulaarselt ja meeldivalt jätkus koostöö idapoolsete soome-ugri keskustega. Neid suhteid aitas tihendada ka maikuus Iževskis toimunud konverents. Meiepoolse passiivsuse

tõttu on nõrgenenud kontaktid koostööpartneritega Soomes ja Ungaris. Vajalikud andmed URBS-e jaoks laekuvad tavaliselt paberil, viimasel ajal ka elektroonilisel kujul (Karjalast, Udmurtiast). Töötati URBS-e märksõnastiku vene-inglise, eesti-inglise ja inglise-eesti versiooniga.

5) Raamatukogunduse uudiskirjandus

Raamatukokku saabuva uudiskirjanduse põhjal koostatav bibliograafiline andmebaas (567 nim.) on nüüd kättesaadav ka raamatukogu koduleheküljel.

Raamatukogu teatmearhiivi lisati kokku 3194 kaarti, neist 2603 annoteeritud kaarti ("National Geographic" — 56, "Maailma maad" — 268, "Kes on kes" — 136 nimetust jne.). Teatmearhiivi kahte enamkasutatavat nimestikku — "Rahvakombed tähtpäevade puhul", "Rahvameditsiin" — hakati sisestama ka arvutisse, et teha see kättesaadavaks arvutivõrgu kaudu. Aasta lõpus võis teatmearhiivis kirjandust leida 312 teemal. Jätkati 1996. a. alustatud temaatiliste mappide ("Eesti Vabariigi välisesindused. Välisriikide Eesti esindused", "'Estonia" katastroof", "Kuninglikud pered" jne.) täiendamist, mis lugejate seas on muutunud väga populaarseks. Oktoobrikuus lõpetati venekeelsete ajalehtede analüütiline bibliografeerimine kaitsepoliitika küsimustes ja vastavate infobülletäänide koostamine kaitseministeeriumile, kuna ministeerium projekti rahadega ei toetanud. Üheksa kuu jooksul jõuti bibliografeerida 1140 nimetust. Jätkati 1996. a. alustatud *Estonica* bibliografeerimist TÜR-i tellitud Venemaal, Lätis ja Leedus ilmuvatest venekeelsetest lehtedest (1041 kaarti), selles vallas üritati alustada koostööd Eesti Rahvusraamatukoguga andmebaasi ja trükiväljaande koostamiseks, kuid konkreetsete lepete ja tegeliku tööni veel ei jõutud.

Bibliograafid koostasid nii suuliste kui ka kirjalike päringute alusel 18 (963 nim.) teemanimestikku, näit. "IME-st rahareformini", "Eestlased Itaaliast", "A Study of Baltic Nationalism Since 1939", "B. Spinoza teosed ja tema kohta leiduv kirjandus TÜR-is", "J. Grotowski kohta leiduv eestikeelne kirjandus", "Nikolai Maim. Välismaal ilmunud tööd", "Professor Peeter Järveld. Biobibliograafia 1978–1996" (232 nim.), "Paul Mielberg (18.3.1881–16.4.1942). TÜ arhitekt ja ehituskunsti õpetaja" jne.

VI. Töö kogudega

Seisuga 31.12.1997 oli raamatukogus 3 751 206 a.-ü. trükiseid ja erilaadseid materjale.

Hoidlates jätkus tavapärase töö — vastavalt kogude kasvule paigutati neid ümber, kontrolliti järjestust, suunati lagununud raamatuid köitekotta ja restaureerimisele-konserveerimisele, kontrolliti ülikooli õppetoolidest ja laboritest tagastatud kirjanduse dubletsust, jooksvalt ja retrospektiivselt märgistati eestikeelsete trükiste arhiivkesmpleare.

Mittevajalike ja aegunud trükiste kustutamine oli intensiivne nagu viimastel aastatel — 35 515 arvestusüksust, sellest näiteks õppekirjanduse kogus 27 146 eksemplari, millest 12 738 eks. olid mittevajalikud või liigsed dubletid, 10 644 — sisult aegunud, 2298 — katkised, 1466 — kadunud.

Erilise tähelepanu all oli 1997. a. eestikeelne ja Eestis ilmunud trükis. Vastavalt 26. veebruaril jõustunud sundeksemplari seadusele saab ülikooli raamatukogu kaks sundeksemplari. Üks sundeksemplar läheb nn. mittelaenutatavasse rahvustrükise kogusse. Need trükised otsustati märgistada tähisega ARH ja paigutada ümbristes vastavasse kogusse.

Kaardikogu uuema osa jaoks eraldati ruum 279 teatmekirjanduse lugemissaali kõrval, kuhu muretseti uus kaardikapp ja seinale metallsõrestik suuremõõtmeliste kaardirullide paigutamiseks. Vanad kaardid jäävad edasi hoidlasse C-2.

1997. a. toetas Eesti Teadusfond kahte projekti, mille kaasabil sai süvendatult tegelda kogude korrastamise ja vastavate andmebaaside loomisega.

1) Andmebaas “Baltisaksa kunst Tartus” (1997–1998, täitjad I. Kukk ja E. Preem Tartu Kunstimuseumist) hõlmab nii TÜR-i, Tartu Kunstimuseumi, Eesti Rahva Muuseumi kui ka teised Tartu väiksemad kogud. Ülikooli raamatukogu 1000-lehelisest kogust töötati läbi u. 600, st. koostati teose pass. Andmebaasi hakatakse looma PRO CITE-is ja see peab ühilduma kunstikogu üldise andmebaasiga.

2) “Prof. J. Lotmani isikuarhiivi teaduslik-tehniline läbitöötamine ja vastava andmebaasi loomine Tartu Ülikooli Raamatukogus” (1997–2000, täitjad M. Rand, T. Šahhovskaja ja granti alusel teadur T. Kuzovkina). Raamatukogusse komplekteeriti J. Lotmani viimaste aastate käsikirjad ja kirjavahetust, lisatööjõudu kasutades puhastati hügienistide poolt ⅔ senilaekunud materjalidest, need sorteeriti ja süstematiseeriti, sealhulgas peamine osa kirjavahetusest (u. 50 000 kirja u. 5000 saatjalt), alustati J. Lotmani viimaste aastate dikteeritud tööde käsikirjade dešifreerimist ja arvutitöötlust.

Käsikirjalistest materjalidest korraldati H. Liidemaa (f. 130), E. Aunapi (f. 131) ja A. Valmeti (f. 123) isikuarhiiv, korraldamise lõppjärgus on H. Moosbergi (f. 85) ja V. Hiie (f. 92) isikuarhiiv, alustati raamatukogu 1995. a. arhiivimaterjalide (f. 4, nim. 3) korrastamist. Kümnet varem läbitöötatud arhiivi täiendati 37 säilikuga.

Jätkus fotokogusse saabuvate ja varem kogutud fotode määramine, inventeerimine, tehti kindlaks isikuarhiivides säilitatavate fotode üldarv (14 913), mis edaspidi statistikas arvestatakse fotode hulka.

Humanitaarraamatukogus korrastati hoidlat, tehti avakogude inventuur. Füüsikaraamatukogus tehti mitmeid ümberpaigutusi, avakogust viidi hoidlasse vähekasutatud väljaandeid. Majandusraamatukogus moodustati osast õppekirjandusest nn. arhiivkogu, millest kunagi koju ei laenutata ja mis tagab alati kohalkasutamise võimaluse.

Temperatuuri ja õhuniiskust mõõdeti raamatukogu 26 punktis 1–2 korda nädalas. Alates 22. maist sisestatakse need andmed arvutisse. Hoidlate ja lugemissaalide kliima püsib aasta jooksul küllaltki stabiilsena, ainult juulis tõusis temperatuur lubamatult kõrgele KHO hoidlas (+26°) ja lugemissaalides (+28°), õhuniiskus oli kuni 80%. Augustis-septembris olukord stabiliseerus.

Läbisadav vihmavesi kahjustas septembris õppekirjanduse kogus üle 1000 avariuli raamatu, mis tõi hügieenisektorile tublisti lisatööd. Aasta jooksul puhastati ja desinfitseeriti laekunud isikuarhiivid ja õiguskeskuse raamatuid.

VII. Lugejateenindus

31. dets. 1997. a. oli raamatukogus registreeritud 22 487 lugejat (vt. ka lisa XII), andmed nende kohta sisestati arvutisse lugejate andmebaasiks. Uuenev lugejateenindus nõudis uute kasutamise eeskirjade väljatöötamist, mis kinnitati metoodikanõukogus.

Esmakordselt Struve t. 1 maja ajaloos oli raamatukogu suvel pikemat aega (5. juulist 10. augustini) lugejatele suletud avariiohtlikus seisundis torustiku remondi ning avakogude ettevalmistamise tõttu turvasüsteemi rakendamiseks. Töötajail, kes polnud seotud otseste tööülesannetega, soovitati sel ajal võtta korraline puhkus. Õppekirjanduse lugemissaalis oli töö katuse remondi ja lae läbitilkumisest tingitud elektri väljalülitamise tõttu häiritud kuni oktoobri alguseni.

Lugejateenindus töötas INNOPAC-i rakendamiseks valmistudes. Seoses elektroonilise raamatukaitse süsteemi rakendamisega läksid teadus- ja õppekirjanduse lugemissaal üle põhimõtteliselt uuele töökorraldusele nii sisuliselt kui ka vormiliselt — senised poolkinnised kogud muudeti avakogudeks. Lugemissaalidest viidi vanemat kirjandust hoidlatesse, uemat kirjandust toodi hoidlatest avariilule. Seega avakogud esialgu ei suurenenud, küll aga uuenesid. Lugemissaalide trükistele paigaldati turvaelemendid (õppekogus 16 000 trükisele). Edaspidi paigutatakse turvaelemendid trükistesse juba nende esmasel registreerimisel komplekteerimisosakonnas. Lugejate poolt kasutatud raamatute jaoks on saalidesse seatud omaette laudad, raamatukogutöötaja ülesanne on sinna pandud raamatud riiulitele õigesse kohta asetada. Raamatukoguhoidja osa lugemissaali laenutuses vähenes, seda enam tõusis tema roll avariilule korrastamisel, mida saab teha sel ajal, kui majas on vähem lugejaid. Teenindajad saavad nüüd rohkem tegelda kogudega ja konsulteerida lugejaid. Kui varem said lugejad tellida hoidlast kirjandust kõigisse kolme teaduskirjanduse saali, siis suvest alates ainult 1. ja 3. saali, 2. saali kaudu toimub nüüd kojulaenus. Seni kasutusel olnud öölaenutuse asemel (õhtul laenutatud raamat tagastati järgmiseks hommikuks kella kümneks) hakati kasutama INNOPAC-is rakendatavat 24-tunni laenutust, seda kasutati üsna aktiivselt — detsembris eksamisesiooni ajal oli õppekirjanduse lugemissaalis üle 2300 laenutuse. Uuendusena hakati õpikuid sügissemestriks laenutama 20. augustil (varem 1. sept.). Seoses mitme töötaja lahkumisega hoiuosakonnast pikenes kirjanduse väljatoomise aeg hoidlast lugejatele kuni kahe tunnini.

Multimeedia klassi ja eurodokumetsiooni keskuse avamine uutes ruumides 19. dets. 1996. a. tõi kaasa raamatukogu infoteeninduse plahvatusliku kasvu — 1996. a. 3100 külastajat, 1997. a. 21 000 külastajat. (Multimeedia klassist lähemalt vt. Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1996, lk. 16 ja Ü. Musta artiklit “Ühe projekti lugu” ajakirjas “Raamatukogu” 1997, nr. 3, lk. 17.) 19. dets. 1997. a. avati kasutajatele raamatukogu **elektrooniline infoteenistus**, mis annab lugejate päringutele teatmekogudes leiduvate materjalide põhjal kiireid lühivastuseid järgmistes valdkondades: trükise leidumus meie kogudes, mingi fakti või viidete täpsustamine, küsimused Tartu Ülikooli ja tema kasvandike kohta. Esmaspäevast reedeni püütakse päringutele vastata 24 tunni jooksul.

Bibliograafia osakondade poolt anti lugejatele 4199 suulist teadist, mille hulgas oli bibliograafiateadiseid 2530, teema- — 589, leidumus- — 579, metoodika- — 274 ja fakti- — 227. Bibliograafiateadistest oli suurem osa seotud Tartu Ülikooli ja tema kasvandike temaatikaga, samuti teoste ja artiklite pealkirjade, autorite nimede, ilmumisaastate jne.

otsimise ja täpsustamisega. Teemapäringud seostuvad tavaliselt referaatide jm. tööde kirjutamisega, näit. eutanaasia, neegrite näomaalingud, Egiptuse kirurgia ajalugu jne. KHO töötajate poolt anti vastused u. 1200 suulisele päringule. Lugejate suulistele päringutele vastatakse raamatukogus kokku 16 teeninduspunktis, lisaks olgu nimetatud veel näit. kataloogikonsultant, lugemissaalid jne. Kataloogikonsultandi töö on endiselt nõutav ja mahukas. Lugejad küsivad sagedamini kirjandust just kindlal teemal, gümnaasiumiõpilased näiteks otsivad materjali referaatide kirjutamiseks.

Kirjalikke teadiseid anti 566. Kirju tuli nii tavalise kui ka elektronpostiga, rohkem Saksamaalt, Eestist, Ameerika Ühendriikidest, aga ka Hollandist, Kreekast, Lätist jne. Päringute temaatika oli väga lai, näit. G. C. Loewenwolde-Northoffi suguvõsa genealoogia, J. G. v. Loewenwolde raamatukogu saatus, prof. F. Bidderi säilinud käsikirjad ja dokumendid TÜR-is, arstiteaduskonda, rektorite valimist, venestamispoliitikat puudutav materjal "Neue Dörptsche Zeitungis" (1885–1914). Viimatinimetatu on näiteks väga mahukas. Mõnel teemal tekkis pikem kirjavahetus. Teadlaste ja kirjanike kirjabublikatsioonide koostajad Saksamaal jm. huvituvad enamasti siin raamatukogus leiduvatest materjalidest. Kirjalikele päringutele vastamiseks koostati 5 bibliograafianimestikku, valmistati 2391 kserokoopiat, 545 kaadrit mikrofilmi ja negatiivi, 253 fotokoopiat.

Humanitaarraamatukogus hakati septembrikuust alates kirjandust koju laenutama ka sotsiaalteaduskonna üliõpilastele. Koduleheküljel reklaamiti raamatute laenutähtaja pikendamise võimalust elektronposti teel, mida lugejad pisitasa on hakanudki kasutama. **Füüsikaraamatukogus** oli kõigi aegade suurim külastatavus — ligi 10 000 (lugejaid 716); õpikute vähesuse tõttu pidid lugejad end registreerima järjekorda ka lühiajaliseks kasutamiseks.

Fonoteegi kasutajad said enda käsutusse kaks uut CD-mängijat ja kolm paari kõrva-klappe, kuid need ei täiendanud raamatukogu kuulamistehnikat, vaid vahetasid välja kuulamiseks kõlbmatud aparaadid. Seoses Eesti Muusikaakadeemia Tartu filiaali loomisega sõlmiti leping, mille alusel filiaali üliõpilased saavad meie raamatukogus oma õppekavas olevaid teosed kuulata.

Oktoobris lõpetati **raamatumuuseumis** senise haruldase raamatu püsinäituse eksponeerimine, mis oli täielikus vastuolus nende säilitamise vajaduse ja nõudega. Edaspidi on näitused raamatumuuseumis ulatuslikumad, aga harvemad ja mitte üksnes rariteetide väljapanekud.

Sisseastujaid teenindas selgi aastal humanitaarraamatukogu, vajaminev õppekirjandus deponeeriti peakogust ja Tartu Kunstigümnaasiumist. Muutunud sisseastumise kord tegi teenindamise varasemate aastatega võrreldes lihtsamaks.

Raamatukogudevahelise laenutuse osakaal lugejateeninduses on viimasel viiel aastal kasvanud (1993 — 1031, 1994 — 2200, 1995 — 3186, 1996 — 5011, 1997 — 5656 tellimust). Suurenenud on ka RVL-i kasutajate arv (1994 — 190, 1995 — 270, 1996 — 353, 1997 — 367 lugejat). Tellimuste täitmise protsent on u. 90, mis vastab rahvusvahelistele standarditele.

Käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonna varasid kasutas 775 lugejat-uurijat (9000 laenutust, 2300 külastust), kellest 65% olid TÜ üliõpilased, õppejõud, teadurid ja teenistujad. Materjale kasutati mitmesugustel teadus- ja kultuuriloolistel, isiku- ja kirjandusloolistel ning ajaloo teemadel, näit. Toolamaa, Albu, Kunda jt. mõisad, Löwenwolde, Rennenkampfi, Leesmendi suguvõsa, Tartu muusikaelu, Eesti antropoloogia ajalugu, Peipsi kalastus.

VIII. Lugejakoolitus

Ühe- kuni pooleteisetunnised raamatukoguõppused esmakursuslastele, kus tutvustati raamatukogu ajalugu, filiaale, kasutamise korda, laenutuseeskirju, katalooge, demonstreeriti elektronkataloogi, toimusid 2.–12. septembrini. Lektoriteks oli 19 raamatukogutöötajat, osavõtjate arv küündis 346-ni. Enam oli osavõtjaid filosoofia- ja sotsiaalteaduskonnast, esmakordselt ka TÜ Türi ja Pärnu Kolledžist, vastavalt 30 ja 90 osalejat, kaks rühma (30 üliõpilast) oli põllumajandusülikoolist. Välisüliõpilastele tehti õppused inglise või soome keeles.

Kataloogijad tutvustasid uutele lugejatele elektronkataloogi INGRID kasutamise võimalusi. Raamatukogus kättesaadavate andmebaaside kohta on info- ja eurodokumentatsiooni osakonna töötajad pidanud loenguid majandus-, sotsiaal- ja filosoofiateaduskonna üliõpilastele (loend vt. lisa XXIV).

IX. Teadustöö

1997. a. oli käsil 6 teemade ringi.

1) Raamatukogu teeninduskorralduse toimivus (juh. U. Tõnnov).

Balti-Rootsi koostööprojekti raames käivitunud teema oli raamatukogus aktuaalne kolmandat aastat. Uuring TÜR-is toimus 1995. a. märtsis, EAR-is ja ERR-is 1996. a. Aruandeaasta kujunes üsna oluliseks uuringutulemuste avaldamise ja võrdlemise aastaks. TÜR-i uuringutulemused publitseeriti kogumikus "Tartu Ülikooli Raamatukogu töid. X". Osa võeti EAR-i vastavateemalisest seminarist ja ERR-is korraldatud rahvusvahelisest konverentsist "Towards Quality: Research Library Performance Measurement", kus TÜR-i uuringutulemusi tutvustasid ettekannetega K. Miil, U. Tõnnov, Ü. Must. Konverentsi teesid avaldati inglise keeles.

Pärast 1995. a. lugejaküsitlust on kõige rohkem aidanud lugejateenindust parandada elektronkataloog INGRID, mille kasutatavust ja efektiivsust ning lugejate eelistusi otsivõimaluste valikul uuriti kahel korral — koguti ja süstematiseeriti kasutusandmeid (E. Taevere), analüüsiti otsieelistusi, mida tutvustati nii oma raamatukogus kui ka Rahvusraamatukogus toimunud konverentsil (S. Nilbe, U. Tõnnov).

2) Tartu Ülikooli Raamatukogu ja kogude ajalugu 19.–20. sajandil (juh. M. Ermel).

Kirjastuskolleegiumis arutati läbi ja kinnitati projekt "Tartu Ülikooli Raamatukogu ajalugu 1802–2002", mis on aluseks järgnevate aastate uurimistööle selles valdkonnas ja mis peab pädima u. 300-leheküljelise monograafiaga, põhikoostajateks M. Ermel, H. Tankler. Alustati kaasaaitamist endise direktori Laine Peebu mälestuste jäädvustamisele helilindil, põhimõtteliselt võib sellestki tulla omaette publikatsioon.

Raamatukogu ajaloo teemaga olid seotud H. Tankler, M. Rand, I. Kukk, E. Jaanson, S. Lembinen, K. Schmidt, K. Pedak, T. Täpsi, L. Dubjeva, K. Tammur, N. Vorobjova, L. Punga, kel valmisid ettekanded, artiklid või oli käsil nende ettevalmistamine (vt. lisa XXI, XXIII).

3) **Tartu Ülikooli ajalugu 19. sajandil ja 20. sajandi I poolel** (täitja H. Tankler).

H. Tankler oli pikemaajalistel komanderingutel Saksamaal, uurides TÜ teadlaste side-
meid ja koostööd teiste maade kõrgkoolidega, ta esines rahvusvahelisel teadusajaloo
kongressil Belgias Liège'is. H. Tankleri juhendamisel koostatakse aastatel 1802–1918 Tartu
Ülikoolis töötanud õppejõudude-täppisteadlaste tööde bibliograafilist andmebaasi, mida
finantseeritakse Eesti Teadusfondi grantina.

4) **Eesti-, Liivi- ja Kuramaa haritlaskonna kujunemine ja akadeemilised sidemed
17.–18. sajandil** (täitja A. Tering).

A. Tering jätkas uurimisreisidel andmete kogumist ja kontrollimist (isikuandmed,
õpingud, töö, publikatsioonid, allikabibliograafia) “Balti üliõpilaste matrikli 1561–1800”
jaoks. Matriklis on seniseks registreeritud u. 6000 üliõpilast, neist u. 1300 kohta on
vormistatud ja sisestatud arvutisse teatmeteose lühiartikkel. Projekti toetab *Volkswagen-
Stiftung*.

5) **Tartu ülikooli trükikoja toodang aastail 1632–1710** (täitjad E. Jaanson, M. Rand).

E. Jaanson korraldas kogusse kümne puudunud trükise koopiad, jätkati arvutikirjete
redigeerimist *de visu*, bibliograafia- ja originaali leidumusandmete lisamist, nimeregistri
täiendamist funktsiooniandmetega ja redigeerimist.

6) **Eesti mõistatused (eesti rahvaluule teadusliku suurpublikatsiooni *Monumenta
Estoniae antiquae IV* seeria koostamine)** (juh. prof. A. Krikmann, ühisprojekt Eesti
Keele Instituudiga).

Raamatukogust osaleb väljaande ettevalmistustöös R. Saukas, kes kontrollis tekstide
autentsust mõistatuste kartoteegis (u. 2000 teksti), täiendas autentsuse kontrollkartoteeki
424 kaardiga, märkis kartoteegis redaktsioonitähised ja tsiteeritavad tekstid (41 karto-
teegikasti, märksõnad ‘lumi’–‘püss’), kollatsioneeris tekste ja otsis murdesõnade tähendusi
(23 kasti, märksõnad ‘lumi’–‘pada’).

Töötati välja tüübiartikli struktuur ja tehniline mall, alustati andmebaasi sisestamist
arvutisse, mis saab aluseks koostatavale paberväljaandele.

Raamatukogus **toimus 5 seminari, konverentsi, ettekandepäeva**, kus kuulati kokku
50 ettekannet nii oma kui ka teiste raamatukogude töötajatelt. Enamiku ettekannete kohta
avaldati raamatukogu paljunduses teesid, mida võis lugeda ka raamatukogu koduleheküljelt
[http://www.utlib.ee.](http://www.utlib.ee), osa ettekandeid ilmub hiljem või on tänaseks ilmunud raamatukogu
aastaraamatus, ajakirjas “Raamatukogu” või mujal. Konverentsid, seminarid on olnud
osavõturohked — kuni 170 inimest 25 asutusest — ja kolleegide hulgas prestiižsed.

X. Kirjastustegevus

1997. aastast kannavad raamatukogu väljaanded oma ISBN-i numbrit (ISBN 9985–874), mis tähendab, et Tartu Ülikooli Raamatukogu on registreeritud omaette kirjastusena. 1. jaanuarist on raamatukogu Eesti Kirjastajate Liidu liige, mille ühisstendil Leipzigi, Turu ja Frankfurdi raamatumessil olid eksponeeritud ka meie raamatukogu viimaste aastate väljaanded.

Aasta jooksul ilmus 5 raamatut kogumahuga 42 trükipoognat, mitmesuguseid reklaamväljaandeid 21 nimetust, neist enamik raamatukogu oma paljunduses (loend vt. lisa XIX).

1997. aastal ilmunud väljaanded ja ka 1995. a. aastaraamat on kättesaadavad elektroonilisel kujul raamatukogu koduleheküljel <http://www.utlib.ee>.

XI. Koostöö Eesti raamatukogudega

Raamatukogu komplekteerijatel olid regulaarsed vahetussuhted kõigi Eesti suuremate raamatukogudega, järjekindel oli infovahetus ERR-i väljaandes “Uued Eesti raamatud” registreeritud trükiste andmete täpsustamiseks.

Pidevalt saadetakse materjali Eesti raamatukogude koondkataloogidele, mille koostamise põhiline keskus on Rahvusraamatukogu, kuhu saadeti 20 kirjet *Estonica*-materjalide kohta, 399 uut kirjet “Välisperioodika koondkataloogile 1996–1998”, täpsustades aastate 1993–1995 osas 2917 nimetust. Jätkati arvutikirjete (raamatud ilm. alates 1992. a.) edastamist välisraamatute koondkataloogile, andmete saatmist uute nootide ja auviste kohta väljaandesse “Uut muusikakogudes” ning raamatukogunduse uudiskirjanduse andmebaasi täiendamist.

Eesti Akadeemilisest Raamatukogust pakuti välja mõte ühitada meie kartoteek “Teaduste ajalugu Eestis (1956–1997→) neil koostatava “Eesti konverentside...” andmestikuga ühtseks andmebaasiks. Koostöös EAR-i bibliograafia osakonnaga tehti TÜ Kääriku spordibaasi 50. aastapäeva näituse jaoks nimestik “Käärikul toimunud kongressid, konverentsid, nõupidamised ja mitmesugused muud üritused aastatel 1964–1997” (116 nim.).

1997. a. tõusis päevakorrale raamatukogude koostöö Eesti rahvusbibliograafia järgmiste köidete koostamisel. Mitmel nõupidamisel arutati formuleerus aasta lõpuks põhimõtteliseks otsuseks, et ülikooli raamatukogu töötajad hakkavad lepingute alusel tegema leidumuse kontrolli (*de visu*), konkreetselt köitele “Eestikeelne perioodika 1766–1940” hakkavad kaastööd tegema K. Taal, L. Kõiv, M. Törn, R. Somson.

Lõpule jõudis eestikeelsete ajalehtede (1918–1940) mikrofilmimise ühisprojekt, milles osalesid ERR, EAR ja TÜR ning mida finantseeris Helsingi Ülikooli Raamatukogu. Avatud Eesti Fond on otsustanud toetada uut mikrofilmimise ühisprojekti, millega luuakse paberandjatel oleva rahvuskultuurilise väärtusega materjali tagatisfond. Projekti on kaasatud seitse asutust: ERR, EAR, TÜR, Eesti Kirjandusmuuseum, Tallinna Linnaarhiiv, Eesti Ajaarhiiv, Eesti Riigiarhiiv.

RVL-i teel on raamatukogu saanud trükiseid Eesti Rahvusraamatukogust, Eesti Akadeemilisest Raamatukogust, Eesti Meditsiiniraamatukogust.

Restauraatorid andsid nõu ja praktilist abi mitmele Eesti muuseumile ja raamatukogule.

Ühiste probleemide lahendamiseks on Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu (ERÜ) ja Kultuuriministeeriumi juurde moodustatud töörühmad, milles osalevad ka TÜ Raamatukogu töötajad:

- 1) **Kogude töörühm** — TÜR-ist Ü. Treikelder.
- 2) **Liigitamise ja märksõnastamise töörühm** — TÜR-ist H. Laanes, S. Nilbe, T. Tarkpea. Arutati märksõnastamise metoodikat, UDK vormimäärajate ühtlustamist, UDK välja struktuuri USMARC vormingus.
- 3) **Sundeksemplari seaduse ettevalmistamise töörühm** — TÜR-ist K. Viirsalu.
- 4) **Vanaraamatu töörühm** — TÜR-ist M. Rand, K. Tammur, V. Hiir, K. Kaugver. Korraldati seminar “Usuteaduslik ja kirikukirjandus”, tutvuti INNOPAC-iga, esitati ettepanekud vanatrükiste otsitunnuste ja indeksite osas.
- 5) **Hoiutoimkond** — TÜR-ist R. Sonn, K. Laur.
- 6) **Bibliograafiakomisjon** — TÜR-ist M. Kümnik, A. Laumets. Kahel koosolekul arutati artiklite bibliograferimist, andmebaasiga ARTIKKEL seonduvat, raamatukogude koostööd artiklite andmebaasi koostamisel.
- 7) **Terminoloogiatoimkond** — TÜR-ist M. Onga. Arutati olukorda raamatukogusõnastiku koostamisel, otsustati enam mitte välja anda teemavihikuid, vaid asuda üld sõnastiku koostamisele. TÜR esitas oma seisukohad arutatavates küsimustes kirjalikult.
- 8) **ERÜ raamatukogutöötajate täiendkoolituse toimkond, Kultuuriministeeriumi raamatukoguhoidjate koolitusnõukogu** — TÜR-ist M. Ermel. Arutati teadusraamatukogude töötajate kutsenõudeid.
- 9) **ERÜ analüütilise kirje töörühm** — TÜR-ist M. Kümnik, A. Laumets. Arutati kirjetega seonduvat ja kirje soovitude avaldamist raamatuna.
- 10) **Ajakirja “Raamatukogu” toimetuse kolleegium** — TÜR-ist U. Tõnnov.
- 11) **Eesti raamatukogude, muuseumide ja arhiivide vaheline koordineeriv töögrupp “Eesti foto”** — TÜR-ist S. Lembinen.
- 12) **Eesti Muusikakogude Ühingu (EMKÜ) muusika märksõnastiku koostamise töörühm** — TÜR-ist A. Kartul.
- 13) **Elektrooniliste teavikute sundeksemplari loovutamise korra töörühm Kultuuriministeeriumi juures** — TÜR-ist Ü. Must.
- 14) **Eesti Hoiuraamatukogu nõukogu** — TÜR-ist K. Jentson.

H. Tankler osaleb “Eesti teadlaste biograafilise leksikoni” toimetuskolleegiumi, “Eesti apteekide ajaloo” kolleegiumi ja TÜ Ajaloomuuseumi nõukogu töös.

Seoses INNOPAC-ile üleminekul moodustas ELNET Konsortsium neli töörühma, mis alustavad tööd 1998. a.:

- 1) **Kirje töörühm** — TÜR-ist E. Loorits, K. Moont.
- 2) **Normandmete töörühm** — TÜR-ist E. Loorits, K. Moont.
- 3) **Retrokataloogimise töörühm** — TÜR-ist K. Kaugver, L. Külv.
- 4) **Liigitamise ja märksõnastamise töörühm** — TÜR-ist H. Laanes, S. Nilbe.

XII. Rahvusvaheline koostöö

Publikatsioonide vahetamine raamatukogude, teadusasutuste, organisatsioonide ja üksikisikutega välismaal on olnud stabiilne — aktiivseid vahetuspartnereid on u. 520. Komplekteerijatel on olnud tihedad sidemed Euroopas tuntud kirjastustega “Springer”, “Karger”. Toimused mitme Euroopa suure kirjastuse näitused, kus väljapandu osteti soodus-hinnaga raamatukogule.

RVL-i põhilised partnerraamatukogud on ülikooliraamatukogud Rootsis (Stockholm, Linköping, Umeå, Lund, Uppsala, Göteborg), Soomes (Helsingi, Turu, Jyväskylä, Joensuu, Kuopio), Taanis (Odense, Århus) ja Saksamaal (Berliin, München).

Raamatukogu restauraatoritel on sidemed (infomaterjalide saamine, kirjavahetus) Amsterdamis asuva *European Commission on Preservation and Access*’iga, Soome Kirjan-duse Seltsile ja Jyväskylä Ülikooli Raamatukogule antakse restaureerimisalast konsultat-siooni ja tehakse praktilisi töid.

Raamatukogu osaleb kahes rahvusvahelises kootööprojekti:

1) **“Handbuch des personalen Gelegenheitsschrifttums in europäischen Bibliotheken und Archiven”.**

Rahvusvaheline koostööleping 16.–18. sajandi saksakeelsete juhutrukiste registreeri-miseks, kirjeldamiseks ja mikrofilmimiseks sõlmiti Osnabrücki Ülikooli ja Olmsi kirjastu-sega eelmisel aastal (vt Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1996, lk. 58–61). Aruandeaastal töötas Ü. Mölder projekti raames läbi *Estica*-kataloogi ja 100 karpi vanema võõrkeelse kirjanduse kataloogist ja sisestas andmebaasi 1756 kirjet. 18.–23.08. ja 28.10.–7.11. töötas raamatukogus Martin Klöcker Osnabrücki Ülikoolist.

2) **URBIS, URBED. Rahvusvahelised andmebaasid, soome-ugri keeleteadus 1988–1992, 1993–1997→ (Vene aladel ilmunu). ARTAL. Soome-ugri rahvaste kooli-õpikud ja ajaleheartikleid 1996–1997→.**

Koostöö Soome Kodumaiste Keelte Uurimiskeskuse, Ungari TA Keeleteaduse Insti-tuudi ja Hamburgi Ülikooliga (SLV) (lähemalt vt. V,4).

M. Rand ja H. Tankler esitasid viimased osad artiklist meie ajalooliste kogude kohta käsiraamatu “Handbuch der historischen Buchbestände” Baltikumi ja Põhjamaade köitesse.

Raamatukogu töötajad on esinenud välismaal ettekannetega, välismaistes väljaannetes on ilmunud uurimusi ja artikleid, teadurid A. Tering ja H. Tankler on olnud pikaajalistel komandeeringutel Saksamaal ja Hollandis, et koguda materjali pooleliolevate uurimis-teemade tarbeks. IFLA aastakongressil Kopenhaagenis käisid T. Liivamägi ja Ü. Must.

Raamatukogu on järgmiste rahvusvaheliste organisatsioonide liige:

- Euroopa Teadusraamatukogude Ühendus (LIBER),
- Läänemere maade raamatukogude ühendus *Bibliotheca Baltica*,
- Euroopa Meditsiiniraamatukogude Assotsiatsioon (EAHIL),
- Rahvusvaheline Muusikaraamatukogude Assotsiatsioon (IAML),
- Euroopa Informatsiooni Assotsiatsioon (EIA) ja selle Balti- ja Põhjamaade haru.

XIII. Raamatukogu nõukogud, toimkonnad, kolleegiumid

1) Raamatukogu nõukogu

Koosseis kinnitati rektori käskkirjaga nr. 173 RE 28. oktoobrist 1997 järgmiselt: raamatukogu direktor P. Olesk, usuteaduskonna professor K. Kasemaa, õigusteaduskonna lektor V. Olle, arstiteaduskonna professor J. Harro, filosoofiateaduskonna dotsent V. Parve, bioloogia-geograafiateaduskonna lektor L. Ainsaar, füüsika-keemiateaduskonna dotsent U. Mäeorg, kehakultuuriteaduskonna vanemmetoodik M. Kivistik, matemaatikateaduskonna dotsent M. Abel, majandusteaduskonna professor M. Sörg, sotsiaalteaduskonna dotsent A. Pulver, sotsiaalteaduskonna üliõpilane U. Arold, õigusteaduskonna üliõpilane K. Laurits, raamatukogu hoiuosakonna juhataja K. Jentson, raamatukogu teadusosakonna peatoimetaja R. Saukas. Praktiliselt osales üliõpilasesinduse ettepanekul nõukogu töös U. Aroldi asemel filosoofiateaduskonna üliõpilane F. Puss.

Nõukogu pidas kolm koosolekut (29.10., 26.11., 10.12.), kus kinnitati nõukogu kodukord, P. Olesk tutvustas raamatukogu hetkeseisu ja arengukavaga seotud küsimusi, raamatukogu 1998. a. eelarve projekti, arutati arengukava ja projekti "Tartu Ülikooli raamatuvara".

2) Raamatukogu metoodikanõukogu

Põhikirja järgi kuuluvad nõukogusse ametikoha järgi direktor, asedirektorid ja personalijuht, ülejäänud liikmed valitakse 3 aastaks struktuuriüksuste juhtide ja peaspetsialistide koosolekul nende endi hulgast.

Koosseis: H. Epner, M. Ermel, M. Ilus, K. Kaugver, M. Kümnik, T. Liivamägi, E. Loorits, M. Meltsas (vastavalt asjaomaste isikute vahelisele kokkuleppele ja direktori nõusolekule asendas ta valimiskogu poolt valitud Ü. Musta), P. Olesk (esimees), M. Rand, U. Tõnnov, R. Saukas, Ü. Treikelder. Nõukogu koosolekuid protokollis T. Kuusik.

Metoodikanõukogu pidas 9 koosolekut (28.04., 12.05., 26.05., 16.06., 30.09., 13.10., 26.11., 10.12., 11.12.).

Arutati lugejateeninduse ja hoiuosakonnaga seotud probleematikat INNOPAC-i rakendamisel (lugejatüübid, laenutähtjad ja viivised), vananenud õppekirjanduse suuremal hulgal ja kiiresti kustutamist; sundeksemplari seaduse rakendamist; ruumide ümberjagamist; raamatukogu kasutamise eeskirju (hakkasid kehtima 1. novembrist); konfidentsiaalset või ametkondlikuks kasutamiseks mõeldud informatsiooni sisaldavate trükiste töötlemise, säilitamise ja kasutamise korda; raamatukogu arengukava (3 korda).

Olulisemad otsused:

- INNOPAC-i rakendamisel jaotatakse lugejad viide gruppi: raamatukogu oma töötajad, kellele ei arvutata viivist; õppetoolide referendid, kellele on õigus laenutada suuremat hulka trükiseid pikemaks ajaks; kojulaenutuse õigusega lugejad; kojulaenutuse õigusega lugejad; piiratud kojulaenutusõigusega lugejad, näit. ülikooli sisseastujad;

- INNOPAC-i rakendamisel on laenusviisid ja -tähtjad järgmised: 24 tunni laenus; laenus lugemissaalist (1 nädal + pikendamine kaks korda ühe nädala kaupa); laenus hoidlast (1 kuu + pikendamine kaks korda — kaheks nädalaks ja veel kolmeks nädalaks); laenus õppekogust (2 kuud + kaks korda kahe kuu kaupa);
- viiviste arvutamisel jäävad riigipühad jm. puhkepäevad sisse;
- suunata täiendavale arutelule *on the fly* kataloogimine;
- seoses sundeksemplari seaduse rakendamisega mitte luua eraldi arhiivkogu ja suunata sundeksemplarid neisse kogudesse, kuhu need keele või tüübi järgi peaksid kuuluma; üks sundeksemplar peaks olema mittelaenutatav ja teine nn. A-eksemplar peaks olema ainult lugemissaalis kasutatav;
- mitte moodustada eraldi töörühma õppekirjanduse kustutamiseks;
- lükata edasi otsustamine ruumide ümberjagamise asjus, et oodata ära, millised muutused tingib INNOPAC-i rakendamine ja uue laenuskeemi väljatöötamine;
- lugejaks võivad saada kõik soovijad alates 16. eluaastast;
- trükiseid ja muid teavikuid laenutatakse koju TÜ ja EMPÜ üliõpilastele ja töötajatele ning Tartu teadusasutuste töötajatele (varem kõigile Tartus elavatele lugejapileti omanikele);
- kinnitati konfidentsiaalse trükise definitsioon ja selle töötlemise kord;
- kuni konfidentsiaalse trükise kasutamise kord välja töötatakse, neid väljaandja soovi kohaselt ei laenutata ega kasutata näituseeksponaadina.

3) Hoiutoimkond

Koosseis: K. Ainz, V. Hiir, M. Ilus, K. Jalas, K. Jentson (esimees), V. Klement, M. Rand, V. Selge.

Arutati KHO ning vana raamatu osakonna arvukate tulmete puhastamise, desinfitseerimise ja konserveerimistööde korraldamist nii, et need ei jääks pikemaks ajaks lugejateenindusest kõrvale; arhiiv- ja sundeksemplari säilitamist; põhikogude hooldamise ja konserveerimise ning vastavate tarvikute hankimise hädavajadust.

4) Andmebaaside toimkond (kuni 07. 02. kataloogitoimkond)

Koosseis: M. Ermel, K. Kaugver, L. Külv, M. Kümnik, H. Laanes, E. Loorits (esimees), S. Nilbe, U. Otsus, R. Somson, E. Taevere, Ü. Treikelder.

Toimkonna koosolekul arutati üleminekut täielikule arvutikataloogimisele ja kirje probleeme. Olulisemad otsused:

- uute andmebaaside loomise küsimustes peavad osakonnad pöörduma esialgu andmebaaside toimkonna poole;
- enne ülikooli raamatuvarede koondkataloogi loomisele asumist koostada ülikooli raamatukoguvõrgu põhikiri;
- lubada kunstikabinetil katseliselt alustada kirjanduse kataloogimist elektronkataloogi INGRID;
- teha selgeks kogude re- ja retrokataloogimise järjekord.

5) Bibliograafia- ja infotöö toimkond

Koosseis: M. Kümnik, A. Laumets (esimees), M. Meltsas, L. Teedema. Rahvusbibliograafia-alastest aruteludest võtsid osa ka P. Olesk, U. Tõnnov, U. Otsus, R. Michelson, E. Loorits.

Toimkonna koosolekul arutati põhiliselt rahvusbibliograafia koostamisega seotud probleeme (trükiväljaanded, arvutiandmebaasid, retrospektiivne rahvusbibliograafia) ja meie raamatukogu osalemist selles töös (vt. ka XI. Koostöö Eesti raamatukogudega).

6) Kaardikogu toimkond

Koosseis: K. Jentson, V. Klement, A. Lentsius (esimees), E. Loorits, M. Rand, L. Teedema.

10. 04. koosolekul arutati kaardikogu ruumi küsimust. Leiti, et uued kaardid on sobivaim paigutada ruumi 279 teatmekirjanduse lugemissaali kõrval.

7) Kirjastuskolleegium

Koosseis: M. Ermel, S. Issakov, M. Kümnik, P. Olesk (esimees), M. Rand, R. Saukas, U. Tõnnov.

Toimus 4 koosolekut, kus arutati 3 käsikirja: “Raamat — aeg — restaureerimine. VIII”, “Tartu Ülikooli Raamatukogu töid. X” ja “Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1996” ja projekti “Tartu Ülikooli Raamatukogu ajalugu 1802–2002”, mis ka 29. 10. kinnitati ja saab aluseks vastava monograafia koostamisel. Arutluse all olnud väljaanded ilmusid aruandeaasta jooksul.

XIV. Töötajate enesetäiendamine

Jaan Lehtaru kaitses magistritööd “Paberi struktuuri muutuste uurimine oksüdeerijate ja redutseerijate toimel paberi pleegitamise protsessis” (juhendajad T. Ilomets, prof. A. Tuulmets, oponent G. Raidaru), talle omistati *magister scientiarum*’i kraad orgaanilise keemia alal (05. 09.).

TPÜ infoteaduste osakonna juures asus doktorantuuris õppima Ü. Must. Magistrantuuris õpivad: TPÜ-s raamatukogundust L. Dubjeva, M. Ermel, S. Nilbe; TÜ-s ajalugu O. Teder, kellel valmis aasta lõpuks magistritöö “Põhijooni vene bütsantinistikast ja Tartu ülikooli roll selles XIX–XX saj. algul (kuni 1918. aastani)” (juhendaja prof. J. Kivimäe) ja eesti keelt K. Pai.

Tartu Ülikooli ajaloo osakonna lõpetas K. Pedak (diplomitöö raamatukogu komplekteerimispoliitikast 1920.–1930. aastatel, vt. käesoleva aastaraamatu artiklite osa) ja eesti filoloogia osakonna K. Pai; Kerstin Kask tegi läbi usuteaduskonna lõpetamisele järgnenud katseaasta.

Viljandi Kultuurikolledži raamatukogunduse eriala lõpetasid L. Brikker, P. Zettur, E. Tulmin, H. Vaidla, T. Vähk.

Tartu Ülikoolis õpivad E.-A. Org, S. Toomla ja K. Puusepp eesti filoloogiat, A. Didrik semiootikat, Tartu Teoloogia Akadeemias M. Fedin, Tartu Lennukolledžis E. Vernik.

Viljandi Kultuurikolledžis õpivad raamatukogundust M. Karolin, S. Pärsimägi.

Raamatukogusiseses erialases täienduskoolituses oli esikohal INNOPAC-i rakendamise seotud temaatika. Seoses INNOPAC-ile üleminekuga ja USMARC formaadi kasutuselevõtuga toimus mitu koolitusüritust, esialgu õppisid nn. koolitajad, kes hiljem oma teadmisi osakondades edasi andsid. USMARC-i algõpetust andsid lektorid Soomest, USA-st ja Rahvusraamatukogust.

Raamatukogus korraldati mitu pikemat koolituskursust:

- 1) "Teadusinformatsiooni elektroonilised allikad" teatmebibliograafia osakonna ja teaduskirjanduse lugemissaali töötajatele, 16 tundi, 20 osavõtjat, lektorid Ü. Must, R. Tammeorg;
- 2) "Dokumentide säilitamine raamatukogus ja arhiivis" kogude hooldajatele, hügieeni- ja restaureerimisosakonna töötajatele, 10 tundi, lektor K. Konsa Eesti Postimuuseumist;
- 3) "Lugemusuuringud raamatuteaduse osana", 4 tundi, lektor TPÜ magistrant E. Pöder;
- 4) "USMARC" kataloogijatele, bibliograafidele, 5 tundi, 80 osavõtjat, lektorid Ü. Soosalu, J. Andresoo, A. Gergeleziu Rahvusraamatukogust.

Esimest korda taasiseseisvunud Eesti tingimustes said raamatukogu töötajad suuremate gruppidega olla õppe- ja enesetäiendamisreisidel välismaal:

- 1) 17 töötajat oli 4.–6. 03. õppereisil Stockholmis, et tutvuda Kuningliku Raamatukogu ja ülikooli raamatukogu elektroonilise töötlemis- ja laenutussüsteemiga;
- 2) neli töötajat külastasid 17.–21. 06. Münchenis museoloogia ja muuseumitehnika messi ja seminari "MUTEC 97";
- 3) ERÜ poolt korraldatud Praha ekskursioonist osavõtjad külastasid Tšehhi Rahvusraamatukogu.

Üksikud raamatukogutöötajad osalesid rahvusvahelistes suvekoolides "Libraries and Internet" Budapestis, "Muutunud suunad hollandi 17. saj. kunsti uurimiseks" Amsterdumis, "Kogude säilitamise organiseerimine" Marburgis, seminaridel "Nuclear Information Management" Vilniuses, "Keskaegsete käsikirjade restaureerimine ja konserveerimine" Moskvast jne.

Osa võeti ka teaduslike keskraamatukogude suveseminarist "Integreeritud raamatukogude süsteem INNOPAC ja teadusraamatukogude koostöö" Lahemaal Ojaäärsel, ERÜ vanaraamatu töörühma korraldatud seminarist "Usuteaduslik ja kirikukirjandus", arvuti-programmide alastest kursustest TÜ arvutuskeskuses ja arvutiteaduse instituudis.

Restauraatorid koostasid kaks koolitusosalast projekti: 1) "Konservaator pabermaterjalide ja köidete erialal" — koolitusprojekt TÜ Raamatukogu restaureerimisosakonnas ja 2) "Pädevusnõuded konservaatorite atesteerimiseks pabermaterjalide ja köidete alal", viimane esitati Haridusministeeriumi koolituspädevuse osakonnale. Restauraatorid võtsid osa oma eriala kursustest Eesti Ajalooarhiivis, EAR-is ja ERR-is.

Rohkesti oli osavõtjaid inglise ja soome keele ning mitmesugustest arvuti kasutamise algkursustest raamatukogus.

Aasta jooksul raamatukokku jõudnud erialast uudiskirjandust tutvustati osakonnajuhatajate koosolekutel, vastavad nimekirjad olid töötajatele kättesaadavad ka kodulehekülje vahendusel.

XV. Ametiühing

Liikmeid 153, eelmisel aastal 140.

Büroo koosseis kuni 07. 05: M. Poljakov (esimees, palgaküsimused), L. Dubjeva (usaldusisik), A. Rämmer (töökaitse), M. Konson (lastetöö), K. Taal ja S. Lillemets (kultuur, puhkused), U. Otsus.

Büroo koosseis pärast aruande-valimiskoosolekut 07. 05: M. Konson (usaldusisik, palgaküsimused), T. Kuusik (lastetöö), A. Rämmer (töökaitse), H. Luik ja L. Teedema (kultuuri-töö), K. Uri (sekretär, asetäitja), M. Onga.

Büroo koosolekuid oli 13.

Põhiprobleemiks oli töö- ja palgatingimuste parandamine:

- osavõtt kultuuri- ja haridustöötajate hoiatusstreigist 27. 11.,
- palgaga seotud taotlused esitati Riigikogule ja Valitsusele, Haridusministeeriumile, Kultuuriministeeriumile, TALO-le, Tartu Ülikoolile,
- koostöö Tartu ametiühingute koostöökoguga,
- ametiühingutöö tutvustamine ajakirjanduses (M. Poljakovilt 15 artiklit),
- kohtumine prorektor prof. T. Maimetsa ja personalijuht L. Muruga.

Üritused, ettevõtmised:

- tegutses laste mängu- ja lauluring, naisvõimlemisrühm,
- näitering S. Madissoni juhtimisel esitas Jean-Baptiste Poquelin'i (Molière'i) komöödia "Õpetatud naised",
- töötajate jõulupidu.

XVI. Olmest ja suurematest remontidest

- 1) Raamatukokku paigaldati elektrooniline raamatukaitsesüsteem (Tartu linnavalitsus eraldas ostmiseks 455 000 kr.);
- 2) terves ulatuses parandati peamaja katus, mida remondimehed küll päris vettpidavaks ei saanud;
- 3) samaaegselt paigaldati katusele uued kuplid, mis lasevad paremini valgust läbi ja millest osa on seestpoolt õhutamiseks avatavad;
- 4) parandati avariohtlikuks muutunud veetorstikku;
- 5) raamatumuuseumi (näitusesaali) näituste turvalisuse tarbeks paigaldati sinna seinaksponaatide elektroonilise kaitse süsteem (rektori fondist eraldati 15 000 kr.);
- 6) humanitaarraamatukogusse paigaldati signaalsüsteem, parandati hoidla põrandat, saadi uus stend, näitusevitriin ja garderoobinumbrid.